

*Лотоцький І.І,
д.е.н., професор,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський*
Стрельбіцький П.А.,
*к.е.н., доцент,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Сьогодні особливо гостро проблеми розвитку трудового потенціалу проявляються на регіональному рівні. Саме на рівні регіону можливе створення та забезпечення комплексу оптимальних умов формування та використання трудового потенціалу. У статті досліджено сучасний стан трудового потенціалу регіону, виявлено особливості та визначено основні тенденції його формування.

Ключові слова: *трудоий потенціал, людські ресурси, формування трудового потенціалу, населення.*

Постановка проблеми. Складні процеси, що відбуваються в економіці України, в зв'язку з економічною кризою, яка почалася у 2008 році, події 2013 року – захоплення Криму та збройний конфлікт на сході України привели до затяжної економічної кризи, спричинили значні соціально-економічні та демографічні зрушення в країні, що позначилось перед усім на стані кадрового потенціалу регіонів. Цим зумовлена необхідність системного і комплексного вивчення теоретичних і прикладних питань формування трудового потенціалу Хмельниччини, пошуку шляхів удосконалення управлінської діяльності, що характеризує і доводить актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ринку праці, зокрема питання зайнятості населення, відтворення трудового потенціалу завжди займали важливе місце в системі наукових досліджень. В розробку теоретико-методичних, соціально-економічних та прикладних проблем управлінської праці вагомий вклад внесли Д.П.Богиня, В.М.Геєць, О.А.Грішнова, А.Г.Горілий, В.М.Данюк, В.М.Петюх, Е.М.Лібанова, Н.Д.Лук'яненко, М.Й.Малік, М.П.Поліщук, І.В.Прокопа, Л.О.Шепотько, В.В.Юрчишин, К.І.Якуба та інші вітчизняні і зарубіжні вчені економісти. Але незважаючи на значну кількість досліджень, є підстави вважати, що залишаються недостатньо опрацьованими особливості відтворення трудового потенціалу країни у регіональному розрізі з урахуванням важливої участі у цьому процесі

сучасних демографічних зрушень.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасних тенденцій щодо відтворення трудового потенціалу Хмельницького регіону в контексті демографічних аспектів розвитку, визначення напрямів подолання негативних явищ у цій сфері та формування цілісного підходу до процесу відтворення трудового потенціалу з врахуванням демографічного фактору.

Виклад основного матеріалу. Трудовий потенціал являє собою здатність громадян за станом власного здоров'я, психофізіологічними особливостями, освітнім, фаховим та інтелектуальним рівнем, рівнем морального та культурного розвитку провадити трудову діяльність. Відтак, збереження трудового потенціалу означає виявлення та подолання причин його руйнування, попередження виникнення загроз його розвитку та стабілізацію його позитивних кількісно-якісних характеристик.

Розвиток трудового потенціалу - це процес переходу в більш досконалий стан, який забезпечує його якісне та кількісне відтворення, найповнішу реалізацію та ефективне використання. Він передбачає демографічний, психофізіологічний, інтелектуальний, культурний розвиток населення для формування його економічної активності [1].

В Хмельницькій області ринок праці має ознаки трудодепресивності як у промисловому, так і в аграрному секторах економіки, і тим самим формує екстремальні умови відтворення робочої сили. Структуру трудового потенціалу області було сформовано під впливом великої кількості взаємопов'язаних і взаємозалежних чинників, інтенсивність дії яких обумовлено часом. У минулому вона формувалася під впливом певних природних умов, географічного положення, історичних, економіко-географічних особливостей розвитку, які значною мірою і сформували сучасну спеціалізацію регіону. Нині на неї сильний вплив мають наслідки негативних процесів в економіці. При аналізі соціально-економічного розвитку області важливо і необхідно врахувати демографічні аспекти. Адже демографія є сукупністю знань про відтворення народонаселення, яке є джерелом трудового потенціалу, природною основою формування робочої сили.

Сучасна демографічна ситуація в Україні є кризовою, для якої характерно зниження народжуваності, порівняно висока загальна і дитяча смертність, різке зниження природного приросту населення, низький рівень середньої тривалості життя. Демографічна криза в цілому обумовлена економічним спадом, який є особливо відчутним в сільськогосподарській галузі.

Так, по Хмельницькій області чисельність населення за період з 1990 по 2016 роки скоротилася на 232,7 тис. осіб (з 1527,1 тис. до 1294,4 тис.), або на 15,2 %, в основному за рахунок сільського населення, кількість якого зменшилось на 239,5 тис. осіб, або на 29,8 %, кількість міського населення зросла на 6,8 тис. осіб, або на 0,9 %.

**Чисельність наявного населення Хмельницької області
(на початок року, тис. осіб)**

Роки	1990р.	1995р.	2000р.	2005р.	2010р.	2015р.	2016р.	2016р. в % до 1990р.
Чисельність населення у тому числі:	1527,1	1517,0	1458,9	1388,0	1334,0	1301,2	1294,4	84,8
міське населення	723,0	777,6	747,7	724,2	726,2	730,3	729,8	100,9
сільська місцевість	804,1	739,4	711,2	663,8	607,8	570,9	564,6	70,2
Відсотків до всього населення:								
міське	47,4	51,2	51,2	52,2	54,4	56,1	56,4	-
сільське	52,6	48,8	47,8	47,8	45,6	43,9	43,6	-

**Складено за джерелами [2, 3]*

Характерною рисою є також зменшення питомої ваги сільського населення у загальній чисельності населення області. Якщо в 1990 р. питома вага сільського населення складала 52,6%, то в 2016 р. лише 43,6%, тобто спостерігається стрімке скорочення як абсолютної, так і відносної його величини. Зменшення кількості сільського населення відбулося практично в усіх районах області, причому найбільше в селах Кам'янець-Подільського, Дунаєвецького, Хмельницького і Городоцького районів [2, 3].

На формування трудового потенціалу регіону мають значний вплив демографічні процеси, як рівень смертності, народжуваності, природній приріст населення. Гостроту негативних демографічних явищ у сільській місцевості Хмельницької області підкреслює дещо краща ситуація у показниках відтворення міського населення, хоча для нього також характерне скорочення, але значно нижчими темпами.

Зміна загальної чисельності населення визначається двома взаємопов'язаними показниками: природнім і механічним скороченнями. Останні двадцять п'ять років характеризується різким скороченням населення регіону. З кожним роком спостерігається зростання депопуляційного сальдо. Хмельницькій області притаманні негативні тенденції природного руху населення, що проявляється в низьких показниках народжуваності та високих показниках смертності. Занепокоєння викликає той факт, що народжуваність різко падає, прискорюється процес загального старіння населення і як наслідок цього процесу - зростання смертності населення. В 2015 р. кількість померлих в області у два рази перевищує кількість народжених (таблиця 2). Проте варто зазначити, що починаючи з 2000 р. кількість народжених щороку

починає зростати, якщо у 2000 р. в області народилося 12359 осіб, то в 2010 р. ця цифра становила 14414 осіб, що на 16,6% більше від 2000 р., але на 26,5% менше 1990 р. Проте у 2015 – 2016 рр. спостерігається зменшення кількості народжених - 13793 та 12743 осіб відповідно. За аналізований період коефіцієнт народжуваності був найвищим у 1990 р. – 12,9 та найнижчим у 2000 р. - 8,5.

Найбільша кількість померлих – 24022 осіб та найвищий коефіцієнт смертності – 17,4 спостерігався у 2005 р. Як бачимо з тим, рівень народжуваності залишається недостатньо високим, щоб компенсувати показники смертності та вплинути позитивно на динаміку відтворення.

Сучасний тип відтворення передбачає невисоку народжуваність. Обумовлюється це соціальним розвитком, новими економічними умовами, новими вимогами до якості життя та зміною типу трудової активності. Можна деталізувати причини, які негативно впливають на народжуваність низький рівень життя, невпевненість у завтрашньому дні, недостатнє забезпечення житлом, зміна традицій створення сім'ї, висока кількість розлучень, зміна ролі жінки в суспільстві, фемінізація і, як наслідок, зміщення репродуктивного віку у жінок, нерозвинена система охорони здоров'я населення, а також чимало інших більш або менш впливових чинників. Окрім того, сучасним соціально-економічним середовищем створені нові норми та стандарти, за якими змінюється роль жінки в сім'ї. Жінки активно залучаються до економічної діяльності, що позбавляє їх можливості виховувати велику кількість дітей.

Таблиця 2

Загальні показники природного руху населення Хмельницької області

Роки	Кількість народжених (осіб)	Коефіцієнт народжуваності	Кількість померлих (осіб)	Коефіцієнт смертності	Природний приріст
1990	19610	12,9	20553	13,5	-943
1995	16389	10,8	23592	15,6	-7203
2000	12359	8,5	22591	15,6	-10232
2005	12396	9,0	24022	17,4	-11626
2010	14414	10,8	20842	15,7	- 6428
2015	13793	10,6	20448	15,7	-6655
2016	12743	9,8	19982	15,4	-7239

**Складено за джерелами [2, 3]*

Намагаючись збільшити народжуваність, держава використовує різноманітні соціально-економічні важелі. Зокрема, створені програми захисту здоров'я, що повинні знизити рівень дитячої смертності при народженні та в перший рік життя. Створена нова прогресивна система соціальних виплат грошової допомоги при народженні дитини. Також розроблена система пільг для багатодітних сімей. Проте ефект грошової допомоги при народженні дитини з кожним роком зменшується завдяки

підвищенню цін та знеціненню національної валюти, втрачається мотивація народжувати дітей. Крім цього не можна заперечувати факт економічної кризи, що розпочалась у 2008 р. та події 2013 року, що привели до захоплення Криму та збройного конфлікту на сході України.

Тому демографічна ситуація в регіоні буде і надалі ускладнюватись, оскільки є значна кількість загиблих в зоні АТО і її наслідки відчуватимуться в майбутньому.

В більшій мірі перелічені тенденції щодо зменшення народжуваності і скорочення чисельності молодшого покоління як основи відтворення трудового потенціалу характерні для села. У Хмельницькій області налічується 106 сільських населених пунктів, або 7,5% поселень, де протягом останніх двадцять п'ять років не було народжених. Це пояснюється старінням села, міграцією молоді в місто, де більш цивілізовані соціально-побутові та культурні умови життя, краще матеріальне забезпечення, легша і більш престижна робота. Така ситуація обумовила суттєвий ріст смертності сільського населення по Хмельницькій області, яка перевищує міську смертність майже у 2 рази. В 2015 році у Хмельницькій області рівень смертності в цілому становив 15,7 % у розрахунку на 1000 жителів, в тому числі сільського населення 21,5 проти 11,2 % в містах. В 2000 році ці показники відповідно склали 15,6; 21,2 і 10,2 %, в 1990 - 13,5; 18,6 та 8,1% [2].

Таблиця 3

Кількість народжених, померлих та природне зменшення міського населення Хмельницької області за 1990 – 2015рр.

Показники	1990р.	1995р.	2000р.	2005р.	2010р.	2015р.	2015р. в % до 1990р.
Кількість народжених, осіб.	11404	8599	6216	7156	8365	7885	69,1
Коефіцієнт народжуваності	15,4	11,1	8,4	9,9	11,5	10,8	70,1
Кількість померлих, осіб.	6008	7619	7564	8362	7687	8196	136,4
Коефіцієнт смертності	8,1	9,8	10,2	11,6	10,6	11,2	138,3
Природне збільшення (зменшення) населення, осіб.	5396	980	-1348	-1206	678	-311	
Коефіцієнт природного збільшення (зменшення) населення	7,3	1,3	-1,8	-1,1	0,9	-0,4	
Коефіцієнт життєвості	1,90	1,13	0,82	0,85	1,09	0,96	-

*Складено за джерелами [2, 3]

В останні роки демографічне навантаження є досить відчутним, особливо це стосується осіб старше працездатного віку. Зазначені процеси трактуються «старінням населення», яке є дуже характерним для сільської місцевості. Для оцінки процесу постаріння населення використовується Ж. Боже-Гарньє — Э. Россета. Згідно з цією шкалою населення, в якому частка осіб віком 60 років і старше складає більше 18%, характеризується дуже високим рівнем демографічної старості. В Хмельницькій області особи у віці 60 років і старше на 1 січня 2016 р. становили 22,7%. Рівень демографічного старіння в сільській місцевості значно вищий за оціночний показник в міських поселеннях (14,6 і 30,4% відповідно). З кожним роком негативні тенденції більш поглиблюються і спостерігаються в усіх адміністративних районах.

На Хмельниччині в 2016 році на кожну 1000 осіб працездатного віку припадало в середньому 1374 непрацездатних особи, в сільській місцевості цей показник ще більший. Слід зазначити, що показник демографічного навантаження в Хмельницькій області є одним з найвищих після Чернігівської та Вінницької областей. Серед районів області найбільше навантаження на 1000 осіб працездатного віку в Славутському, Староконстянтинівському, Ярмолинецькому і Віньковецькому. Звісно, що описана ситуація носить негативний характер, оскільки за таких умов відбувається скорочення виробництва продукції. Ці процеси також негативно позначаються на формуванні бюджету, що в свою чергу створює проблеми у пенсійному забезпеченні. Таким чином, витрати життєвих сил дітородного, працездатного контингенту сільського населення спрямовані не на поповнення молодого покоління, а на утримання батьків і прабабків, що підтверджується показниками звуження демографічної бази відтворення сільського населення.

Найбільш вагомими показниками, що характеризують відтворення населення, є відносні показники, які розраховуються на основі співвідношень народжуваності і смертності. Таким універсальним показником є коефіцієнт життєвості та коефіцієнт природного приросту (скорочення) в розрахунку на тисячу чоловік. В цілому, починаючи з 1990 року, загальна тенденція характеризується тим, що збільшується природне скорочення населення і відбувається зменшення коефіцієнта життєвості. Якщо в 1990 році на 1000 жителів сільської місцевості природне скорочення склало 8,1 осіб, то вже в 2000 році цей показник сягнув 12,5, в 2005 - 15,8 осіб, а в 2015 - 11,1 (табл. 4).

Найбільш повним, інтегральним показником, що відображає стан природного відтворення населення, є коефіцієнт життєвості, який являє собою співвідношення кількості народжень і смертей за певний період. При значенні $k=1$ відбувається просте відтворення населення, якщо $k>1$ то це означає, що при незмінному рівні смертності і народжуваності буде відбуватися природне зростання чисельності населення і навпаки.

Таблиця 4

**Кількість народжених, померлих та природне зменшення
сільського населення Хмельницької області за 1990 – 2015рр.**

Показники	1990р.	1995р.	2000р.	2005р.	2010р.	2015р.	2015р. в % до 1990р.
Кількість народжених, осіб.	8206	7790	6143	5240	6049	5908	72,0
Коефіцієнт народжуваності	10,5	10,6	8,7	8,0	10,0	10,3	98,0
Кількість померлих, осіб.	14545	15973	15027	15660	13155	12252	84,2
Коефіцієнт смертності	18,6	21,7	21,2	23,8	21,8	21,5	115,6
Природне збільшення (зменшення) населення, осіб.	-6339	-8183	-8884	-10420	-7106	-6344	100,1
Коефіцієнт природного збільшення (зменшення) населення	-8,1	-11,1	-12,5	-15,8	-11,8	-11,1	-
Коефіцієнт життєвості	0,56	0,49	0,41	0,33	0,46	0,48	-

**Складено за джерелами [2, 3]*

Дослідження показали, що 1990 – 2015 рр. характеризується високими темпами депопуляції (коефіцієнт життєвості знизився з 0,56 до 0,48), тобто смертність значно перевищує народжуваність. Так у 2015 році народилось 5908, а померло 122522 осіб. Такі високі рівні смертності та низькі показники коефіцієнта життєвості на селі стали причиною того факту, що в області кількість сільських населених пунктів, в яких число померлих перевищує чисельність народжених зростає. Так, в 1990 році таких сіл було 1105(78,3% від загальної кількості сільських населених пунктів), в 1995 році їх стало 1317 (93,3%), а в 2015 році цей показник сягнув 1345 сіл, що становить 95% від загального числа населених пунктів.

Встановлено, що формування трудового потенціалу регіону відбувається під впливом як природного, так і механічного руху населення. Хоча домінуючим фактором, що зумовлює його зменшення на сьогодні, є природне скорочення населення, його депопуляція. На стан трудового потенціалу суттєво впливають показники міграційної рухомості, коли населення виїжджає за кордон або в інші регіони, де висока оплата праці, є можливості для самореалізації, більш зручні умови праці та проживання. Динаміку міграційних рухів населення Хмельницької області показано в таблиці 5.

**Динаміка міграційних рухів населення Хмельницької області
(усі потоки міграції)**

Рік	Кількість прибулих	Кількість вибулих	Міграційний приріст, скорочення
2010	23065	23668	- 603
2011	23401	24532	- 1131
2012	23885	24611	- 726
2013	22096	23035	- 939
2014	20550	20523	- 27
2015	22350	22524	- 174
2016	5717	7623	- 1906

**Складено за джерелами [2, 3]*

На жаль, статистична інформація носить дещо необ'єктивний характер, оскільки не відображає приховану міграцію, яка проявляється у вибутті трудових ресурсів на роботу до інших областей України та країн близького та далекого зарубіжжя без юридичного оформлення працевлаштування. Міграція негативно впливає на якісні параметри трудового потенціалу, за яких погіршується вікова структура населення. В міграційному обороті по вибуттю основна частка припадає на молодь і людей працездатного віку. Це негативно позначається на процесі формування трудового потенціалу регіону, на його кількісних і якісних параметрах.

Проведене дослідження свідчить про неспроможність як природного, так і механічного руху в сільській місцевості у забезпеченні стабілізації чисельності сільського населення, а це, в свою чергу, негативно впливає на формування трудових ресурсів сільської місцевості. Тому розв'язання проблеми демографічної кризи, як однієї з умов негативного процесу формування трудового потенціалу, є першочерговими як на рівні держави, так і регіону.

Крім умов демографічного характеру, як показали дослідження, на формування трудового потенціалу села впливає ряд соціально-культурних чинників, проблемність яких нині набула особливої гостроти. Їх негативний вплив відчувається не тільки на демографічній кризі, але й на процесі формування трудових ресурсів. Все більшими темпами зростає відтік із села працівників сфери освіти, культури, медичного і побутового обслуговування. З року в рік спостерігається зменшення кількості медичних закладів, підприємств побутового обслуговування, відділень зв'язку, шкіл та дошкільних установ. Практично зупинилося будівництво житла для сільської молоді та об'єктів соціального призначення за рахунок господарств області. Соціальна інфраструктура практично зруйнована, а заклади соціально-культурного призначення, що ще існують на сьогоднішній день, перебувають в скрутних умовах виживання.

Аналіз діяльності закладів охорони здоров'я показує, що ситуація в регіоні з кожним роком погіршується. За період з 2000 до 2015 рр.,

мережа закладів охорони здоров'я скоротилася на 11,7%, з 102 в 2000 р. до 90 в 2015 р. Також відбулось і зменшення кількості лікарняних ліжок на 6% (з 13207 в 2000 р. до 12416 в 2015 р.) Найнижча забезпеченість сільських населених пунктів Хмельницької області дільничними лікарнями (2,5%), амбулаторно-поліклінічними закладами (7,5%). Це негативно впливає на рівень здоров'я населення Хмельниччини, так як обмежується доступ населення, для отримання вчасної та якісної медичної допомоги, що негативно впливає на формування та використання трудового потенціалу [5, с. 133-134].

Найнижча забезпеченість сільських населених пунктів підприємствами побутового обслуговування (9,2%). Найвища забезпеченість сіл області підприємствами торгівлі (97,8%), клубами (80,4%), фельдшерсько-акушерськими пунктами (70,7%) та масовими бібліотеками (59,6%). Дослідження показали, що з 1416 сіл області в 847 немає дитячих дошкільних закладів, в 512 селах – шкіл, в 248 – клубів і будинків культури, в 565 – бібліотек, 914 – кіноустановок, 290 – лікарняних закладів, 162 – торговельних закладів, 1393 – підприємств служби побуту, в 901 – відділень зв'язку, в 1006 – підприємств громадського харчування, в 1046 – спортивних споруд, в 796 – культових споруд

В 2014 р. порівняно з 2010 р. кількість клубів зменшилась на 17 одиниць, бібліотек - на 11 одиниць; порівняно з 1990 р. зменшення відбулось на 18,5 % і 26,6 % відповідно. В 2012 р. в сільській місцевості числилась одна бібліотека на 793 жителів. Бібліотеки відчувають гостру потребу у книжковому фонді [6, с. 124].

Низький рівень оплати праці формує лише четверту частину грошових доходів сільськогосподарського населення, тоді як в міських поселеннях заробітна платня вище в рази і складає більш ніж половину грошових доходів. У 2016 р. середньомісячна заробітна плата у сільському господарстві Хмельницької області становила 4220 грн., натомість у промисловості вона була значно вищою – 5226 грн. Всі ці факти свідчать не на користь умов життя селян, які значно поступаються місту. Все це є причиною відтоку молоді із сільської місцевості, погіршення стану охорони здоров'я сільських жителів як однієї з причин підвищення смертності на селі [3].

Оцінку трудового потенціалу регіону можна проводити на основі коефіцієнтної методики, запропонованої Л.М. Черчик [7, с. 78—84]. Дана методика передбачає аналіз трьох груп показників: кількісних показників використання трудового потенціалу регіону (ступінь залучення трудового потенціалу, індекс продуктивності суспільної праці, коефіцієнт інноваційної праці), якісних показників використання трудового потенціалу регіону (частка працівників, які виконують наукові та науково-технічні роботи, продуктивність суспільної праці, використання фонду робочого часу) та показників формування і

розвитку потенціалу регіону (статеву структуру населення, частка населення працездатного віку, освітній потенціал населення, коефіцієнт загальної захворюваності, аналіз травматизму).

Оцінку трудового потенціалу Хмельницької області доцільно буде провести на основі аналізу основних показників ринку праці цього регіону (табл. 6).

Таблиця 6

Оцінка трудового потенціалу Хмельницької області за 2011-2016 рр.

Показники оцінки трудових ресурсів	Роки						2016р. в % до
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2011р.
Економічно активне населення працездатного віку, тис. осіб	566,5	569,1	574,2	545,9	544,3	545,3	0,96
у тому числі							
зайняте населення, тис. осіб	511,1	515,4	524,3	491,9	487,7	492,3	0,96
безробітне населення, тис. осіб	55,4	53,7	49,9	54,0	56,6	53,0	0,96
Середньооблікова кількість штатних працівників, тис. осіб	243,0	242,8	232,1	226,0	219,6	214,3	0,88
Середньомісячна заробітна плата, грн.	2075,10	2425,16	2640,69	2878,29	3371,17	4042,6	194,81

**Складено за джерелами [2, 3]*

За даними таблиці 5 в аналізованому періоді економічно активне населення працездатного віку зменшується на 0,4 %, аналогічно зменшилось зайняте та безробітне населення, спостерігається стійка тенденція зменшення середньооблікової кількості штатних працівників – 12 %.

Аналіз вказаних соціальних проблем служить інформаційною базою в процесі прийняття управлінських рішень щодо соціально-економічного розвитку Хмельницької області при розробці регіональних програм з актуальних питань, пов'язаних з проблемами поліпшення демографічної ситуації, забезпечення рівня повної зайнятості сільського працездатного населення та ефективного використання трудових ресурсів, збільшення кількісних і покращення якісних характеристик трудового потенціалу, поліпшення соціально-культурних і побутових умов життя сільських жителів, їх матеріального добробуту.

Висновок. Основою розвитку держави - є населення, його інтелектуальний потенціал, виробнича і духовна культура. Зміни в чисельності населення завжди впливають на розвиток не тільки продуктивних сил, а й виробничих відносин. Для Хмельницької області в цілому, та її аграрної сфери зокрема характерна демографічна криза, відбувається старіння, депопуляція сільського населення, його міграція до міста. Природною основою формування трудового потенціалу села виступає життєвий потенціал сільського населення. Його абсолютна величина залежить від чисельності постійного населення сільських територій і середньої очікуваної тривалості життя людей при народженні. Аналіз ситуації в регіоні говорить про те, що скорочення чисельності населення регіону триватиме і надалі, що негативно відіб'ється на формуванні його трудового потенціалу. Зазначені процеси негативно впливають на обсяги виробництва, формування бюджету та пенсійне забезпечені області. Для виведення регіону із цієї ситуації необхідно розробити і впровадити в життя ряд заходів, спрямованих на стимулювання процесів відтворення населення як природної бази формування трудового потенціалу. Тому система управління умовами формування трудових потенціалу регіону вимагає кардинальних рішень та має бути направлена на забезпечення кількісного і якісного відтворення сільського населення як природної основи формування трудових ресурсів. Саме обґрунтування цих заходів становитиме напрям подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Міронова Л. Г. Оцінювання нереалізованого трудового потенціалу регіонів України / Л. Г. Міронова, О. І. Макаренко // Економічні науки. – 2014. – № 6. – С. 252–254.
2. Статистичний щорічник Хмельницької області за 2015 рік. Головне управління статистики в Хмельницькій області. – Хмельницький, 2016. – 408 с.
3. Офіційний сайт Головного управління статистики у Хмельницькій області [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/index.htm>
4. Статистичний збірник «Міста і райони Хмельниччини» за 2015 рік – Хмельницький, 2016. – 235 с.
5. Рябоконт В.П., Рарок Л.А., Захаров С.В. Проблемы развития социальной инфраструктуры региона: монографія / В.П. Рябоконт, Л.А. Рарок, С.В. Захаров; под. общ. ред.. проф. В.Н. Гончаров. – Новочеркасск: Лик, 2016. – 212 с.
6. Економічний потенціал Хмельницької області: формування та використання: монографія / За ред. проф.. І.В. Яцишиної. – Кам'янець – Подільський : «Медобори - 2006», 2016. – 350 с.
7. Черчик Л.М. Коефіцієнтна методика оцінки трудового потенціалу

регіону / Л.М. Черчик // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. — 2012. — №4. — С. 77—85.

***Summary.** Today is particularly acute problems of development of labor potential manifested at the regional level. It is at the regional level can create and provide optimal conditions for the complex formation and use of labor potential. The paper investigated the current state of the labor potential of the region, the peculiarities and the main trends of its formation.*

***Key words:** labor potential, human resources, the formation of the labor potential of the population.*

УДК 316.613

Олійник Н.Ю.,

к. пед. н., доцент,

Кам'янець-Подільський національний університет

імені Івана Огієнка,

м. Кам'янець-Подільський

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРИЙНЯТТЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В КОНТЕКСТІ ЕТИКИ

У статті проаналізовано етичний аспект прийняття управлінських рішень в організації, вказано морально-етичні категорії рішень керівника. Виявлено основні сучасні підходи до прийняття організаційно-управлінських рішень. Узагальнено фази прийняття управлінських рішень, які розпочинаються з визнання існування проблеми і завершується оцінкою результатів дій, спрямованих на підвищення якості їх прийняття в організації.

***Ключові слова:** управлінські рішення, етика і мораль, культура управління в організації, класичний, адміністративний та ірраціональний підходи до прийняття управлінських рішень.*

Постановка проблеми. Важливим резервом підвищення ефективності всього суспільного виробництва є підвищення якості прийнятих рішень, що досягаються шляхом удосконалювання процесу прийняття рішень. Кожна організація для здійснення ефективної діяльності визначає цілі, досягнення яких можливе лише внаслідок дій, які виконуються в певній послідовності і є способом вирішення окремих, часткових завдань. Так, плануючи майбутню діяльність організації, менеджери визначають її цілі, способи їх реалізації та ресурси, необхідні для їх досягнення. У процесі організації діяльності